

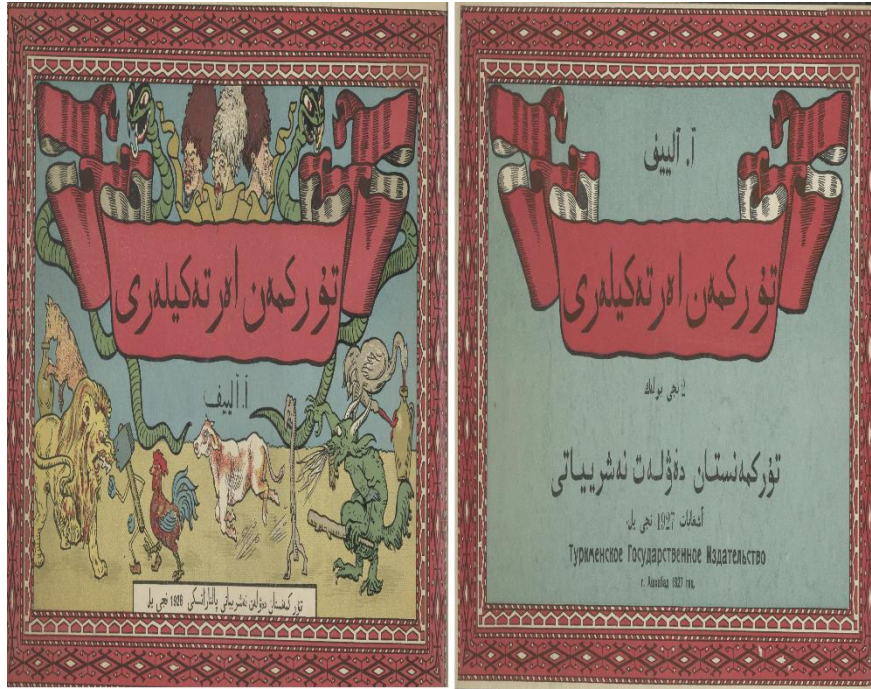
Geliş Tarihi: 08.10.2021 Kabul Tarihi: 05.11.2021 Entry Date: 08.10.2021 Accepted: 05.11.2021 Bu makaleyi alıntulamak için/ To cite: AŞİROV, Tahir (2021). “Türkmen Ertekileri, Hazırlayan: A. Aliyev”, *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, S.7, s. 270-269.

Kitap Tanıtımı

Türkmen Ertekileri, Hazırlayan: A. Aliyev.

Ashabad-Poltoratsk: Türkmenistan Dövlət Neşiryatı, 1926. 16 S. / II. Bölek. 1927. 15 s.

Tahir AŞİROV*

Türkmen ertekileri (masalları), Türkî halkların kültürel ve sosyal hayatı üzerinde etkisi büyük olan eğitici ve öğretici metinlerdir. Masallar, mekân ve zamandan bağımsız kültürel unsurlar olmakla birlikte yerel özellikleri taşıyan Türkmen masallarının, Türkmenistan’da ilk defa derlenmiş bir şekilde XX. yüzyılın başlarında yayımlanmaya başladığı görülmektedir. Nitekim Türkmen masallarını Türkmenistan’da ilk yayını hazırlayanlardan biri de Alişbek Aliyev’dir. 1906 yılında Türkmenistan’a gelen Mahaçkale doğumlu öğretmen Alişbek

* Doç. Dr. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, tahirashirov@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9684-0834

Süleymanoğlu Aliyev (1883-1933), Türkmenlerin okullaşması ile ilgili çalışmalar yapan “Kafkasyalı” Türk düşünürlerden biridir. Öğretmen Aliyev’in Türkmenistan’da usûl-i cedid okulları için ders kitaplarının hazırlanmasında ayrı bir çaba harcamıştır (Aşirov, 2021: 37-44).

Aynı şekilde Aliyev’in Türkmen edebiyat sahası ile ilgili yaptığı çalışmalar, kendi döneminde bu alanda atılan önemli adımlardan biri olmuştur (Aşirov ve Acar, 2021: 372-381). Özellikle Aliyev’in 1913 yılında Türkmençe aktararak “Nasreddin Efendiniñ Gürrünleri” (Nasreddin Efendi’nin Latifeleri) adıyla yayımlanan eser başta olmak üzere halkbilim sahasında farklı yayınlar da yapmıştır (Aşirov ve Albayrak, 2020: 244-247). Bu yayın, Türkmenistan’da Nasreddin Hoca Efendi araştırmalarına ivme kazandırmıştır (Aşirov, 2019: 162-169). Aynı şekilde çocuklara hitap eden eğitsel içerikli Türkmen masallarını ilk Aliyev tarafından 1926 yılında bağımsız bir derleme olarak hazırlanıp yayımlanmıştır. 1914-1917 yıllar arasında Aşkabat’ta “Zakaspiyskaya Tuzemnaya Gazeta” adıyla yayımlanan gazetenin Türkmençe kısmında “Erteki” (Masal) başlığıyla Türkmen masalları görülmektedir (Aşirov ve Acar, 2021: 380). 1969 yılında “Prodanniy Son (Turkmenskiye Narodniye Skazki)” (Satılan Rüya “Türkmen Halk Masalları”) adıyla yayımlanan eserde de Türkmen masallarının toplanması ve yayımlanmasına, XX. yüzyılın 30’lu yılların başlarında başladığı belirtilmiştir (Prodanniy Son, 1969: 5). Ancak Aliyev, 1926 yılında Aşkabat’ta “Türkmen Ertekileri” (Türkmen Masalları) adıyla yayımlamıştır. Aynı adla eserin ikinci kısmını ise 1927 yılında yayımlamıştır.

Aliyev, 1926-1927 yıllarında Türkmen masalları derleyerek “Türkmen Ertekileri” adıyla yayımladığı eserler, dönemin usûl-i cedîd yazım kuralları üzere hazırlanmıştır. Ayrıca kitabın Rusça tanzim edilmiş arka kapağında eser, “Turkmenskiye Skazki” (Türkmen Masalları) başlığının altından “dlya detey” (çocuklar için) ve “illyustrirovannoye izdaniye” (resimli baskı) ibareleri eklenmiştir. Aliyev’in çocuklar için Türkmen masallarını derleyerek ve resimli baskısını yaparak, alana yeni bir boyut kazandırdığı görülmektedir. Bu nedenle eserde, önsöz, giriş veya tanıtım gibi bir bilgilendirici bir yazı kaleme alınmamıştır. Bu durum Türkmen masallarını ihtiva eden eserlerde de görülebilir (Turkmenskiye Narodniye Skazki, 1953).

Aliyev tarafından 1926 yılında “Türkmen Ertekileri” adıyla yayımladığı eser, 16 sayfadan oluşmakta ve 10 masal içermektedir. Eserde, aşağıdaki başlıklı masallar yer almaktadır: “Akıllı Tayhan” (Akıllı Çiftçi / 1-2), “Av Paylavı” (Av Dağıtımı / 2-3), “Möcek hem Tilki” (Kurt ve Tilki / 3-5), “Tilki hem Gaz” (Tilki ve Kaz / 5-6), “Ayı” (6-7), “Mergenler”

(Nişancılar / 7-8), “Durna hem Tilki” (Turna ve Tilki / 9-10), “Bir Türkmen Bile İki Tatın Yoldaşlığı” (11-12), “Uzun Sakal” (13), “Hoz Oğrıları” (Ceviz Hırsızları / 14-16).

Aliyev tarafından 1927 yılında 15 sayfadan ibaret olan “Türkmen Ertekileri” adlı eserin ikinci kısmını yayımlanmıştır. Bunun da 1926 yılında “Türkmen Ertekileri” adıyla yayımladığı eserin ikinci kısmı olduğu, eserin kapağında “2. Bölük” ibaresinden anlaşılmaktadır. Eserde, aşağıdaki başlıklı beş masal içermektedir: “İki Garındaş” (İki Akraha / 1-4), “Baytal (Erteki)” (Kısrak “Masal” / 5-6), “Adam hem Yılan” (6-9), “Övey” (Üvey / 10-12), “Üç Oğrı” (Üç Hırsız / 13-15).

“Prodannıy Son (Turkmenskiye Narodniye Skazki)” adlı eserde, Türkmen masallarının; 1) Hayvanlarla ilgili masallar, 2) Sihirli (cadılı) masalları, 3) Günlük yaşam (durmuş) masalları olmak üzere üç çeşit olduğu belirtilmiştir (Prodannıy Son, 1969: 5). Bu alandaki araştırmalara yeni bir yön kazandırmıştır. XX. yüzyılın 30’lu yıllarının sonlarına doğru bu tür araştırmalar akademik düzeye erişmeye başlamıştır.

Aliyev’in 1926 ve 1927 yıllarında derleyerek “Türkmen Ertekileri” adıyla yayımladığı eserin, Türkmen tarihinde ayrı bir değerinin ve öneminin olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Aliyev, Sovyet Türkmenistanı döneminde Türkmen masallarını ilk kez derleyerek yayımlamıştır. Aynı şekilde Türkmen masallarını içine alan bu eserler, Türkmen düşünce tarihini, özellik halk edebiyatının gelişim sürecini göstermesi bakımından da önemlidir. Bu dönemden itibaren masal derlemelerinde, yayımlamalar da büyük ilerlemeler kaydedilmiştir (Türkmen Halk Ertekileri, 1940). Ayrıca Türkmen masallarının ilim dünyasında bilinmesine hız kazandırmıştır.

Türkmen dili, edebiyatı, kültürü konularında araştırma yapan değerli bilim adamı Alişbek Aliyev tarafından Türkmenler arasındaki masallar derlenerek 1926 ve 1927 yıllarında “Türkmen Ertekileri” adıyla yayımlanmıştır. Bu eserler, Türkmen edebiyat tarihi açısından değerli çalışmalardır. Hiç şüphesiz bu eserler, Türk dünyasının ortak mirasının günümüze taşınmasını sağlayan önemli köprülerden de biridir. Ayrıca Türkmen masallarının derlenmesi ve yayımlanmasında da ayrı bir etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Bu eserler, hem ilk Türkmen masallarının derlemesi olması bakımından hem de dönemin dil incelemesi bakımından değerlidir. Ayrıca metinlerin Türkmen dilinin gelişim serüveni açısından da aydınlatıcı bir yazı olduğu söylenebilir. Ayrıca, Türkmen masallarını ihtiva eden bu eserler, Türkmen düşünce tarihini, halkbilimi sürecini göstermesi açısından da dikkate değer bir derlemedir.

Kaynakça

ALİYEYEV, Alişbek (1926). *Türkmen Ertekiler. I. Bölük*. Ashabad-Poltoratsk: Türkmenistan Dövlət Neşiryatı.

ALİYEYEV, Alişbek (1927). *Türkmen Ertekiler. II. Bölük*. Ashabad: Türkmenistan Dövlət Neşiryatı.

AŞİROV, Tahir (2021). “Türkmenistan’da Usûl-i Cedîd Okullarının İnşasında Alişbek Aliyev’in Yeri ve Önemi”. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 5, S. 1, s. 37-44.

AŞİROV, Tahir (2019). “Ependi (haz. Y. Nasırlı) Türkmendövlätneşr, Aşgabat–1941. s. 172.”. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 2, s. 162-169.

AŞİROV, Tahir ve Acar, Serdar (2021). “Türkmen Edebiyatı Tarihine Kaynak Olarak “Zakaspiyskaya Tuzemnaya Gazeta” Gazetesinin Değeri”, *Türk Dünyası Edebiyatı*, İstanbul: İhlamur Kitap. s. 372-381.

AŞİROV, Tahir ve Albayrak, Çağdaş (2020). “Nasreddin: Efendi’niň Gürrünleri. (Mütercimi A. Aliyev). 1-nci Çap. Aşgabat – 1913/1914. 24 s.”, *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, C. 6, S. 2, s. 244-247.

Prodanniy Son (Turkmenskiye Narodniye Skazki) (1969). Moskva: Nauka.

Turkmenskiye Narodniye Skazki (1953). ter. Oleg Erberga. Moskva-Leningrad: Detgiz.

Türkmen Halk Ertekileri (1940). Aşgabat.